

Justícia na pomedzí práva a politiky

Michaela Sečková*

Abstrakt: Tradične sa zvykne hovoriť, že keď do siene súdu prichádza právo, politika ju musí opustiť. Súčasny spoločenský vývoj naznačuje postupné zosilňovanie významu súdnictva v štruktúre trojdelby moci. V tejto súvislosti možno hovoriť o judicializácii politiky, verejného života, či o justičnom aktivizme, ktorý by v krajnom prípade mohol predstavovať hrozbu sudcokracie. V rámci témy justičného aktivizmu možno jednoznačne pozorovať fragmentáciu postojov voči tomuto fenoménu, a to v domácich pomeroch, ale i globálnom meradle. Text sa zaoberá justičným aktivizmom ako javom vyskytujúcim sa v rozhodovacej činnosti súdov. Osobitú pozornosť text venuje aj problematike interpretačných metód predstavujúcich možné nástroje pre justičný aktivizmus. S ohľadom na uvedené je centrálnym bodom skúmania otázka justičného aktivizmu, jeho definovanie, možné podoby, opodstatnenie, ale aj prípadné úskalia v hlbších spoločenských a ústavnoprávnych súvislostiach. Záverom text poukazuje na potrebu rozlišovať medzi aktivizmom, ktorý preklenuje medzery reflektujúce hodnoty spoločnosti, a aktivizmom, ktorý ich prekračuje, čím oslabuje autoritu súdu a demokratickú legitimitu jeho rozhodnutí.

Kľúčové slová: súdna moc, justičný aktivizmus, sudcovská zdržanlivosť, evolutívny výklad, Fedotova a ostatní proti Rusku

Úvod

Základná úloha justície je v demokratickom štáte postavená na autoritatívnom rozhodovaní o subjektívnych právach a povinnostiach za súčasnej explikácie významu obsahu uvedeného v prameňoch práva. Uvedené však nepredstavuje vyčerpávajúci prehľad činností typických pre súdnu moc. V tejto súvislosti nemožno opomenúť kreatívnu činnosť, ktorá je jej zverená. Je práve úlohou sudcov v súlade s princípom zákazu *denegatio iustitiae*, teda zákazu odopretia spravodlivosti v prípade potreby, nielen mechanicky interpretovať, ale aj aplikovať dotvárací proces nachádzania práva. Sudca tak dospeje k riešeniu, ktoré nemá oporu ani v najširšom jazykovom výklade.¹ Zákonom otvorené právne otázky sa konkretizujúco vyplnia prostredníctvom tzv. sudcovského práva.² Najvýraznejší stret so sudcovským právom možno vidieť pri právnych sporoch, kde panuje nejasnosť ohľadom riešenia (tzv. *hard cases*). Význam práva pred a po súdnom rozhodnutí v *hard cases* nie je ten istý. Pred rozsudkom je možné identifikovať viacero riešení, po ňom je právom tým, čo hovorí rozsudok. Význam práva sa tak rozhodnutím zmení, a vznikne právo nové.³ Práve sudcovská tvorba práva a tzv. *hard cases* sú často vstupnou bránou pre aktivistický

* Michaela Sečková, študentka, Právnická fakulta Masarykovy univerzity. E-mail: seckova@mail.muni.cz. ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-5786-6710>. Článok je prepracovanou verziou textu, ktorý som v roku 2024 obhájila v rámci XXVI. ročníka *Študentskej vedeckej odbornej činnosti* a získala zaň 3. miesto vo fakultnom kole Masarykovej univerzity v sekcii ústavného práva. Za cenné pripomienky ďakujem doktorke Linde Tvrđíkovej a doktorovi Oldřichovi Tristanovi Florianovi.

1 Pozri BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*. Princeton: Princeton University Press, 2005, s. 66; MELZER, F. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 78–79; obdobne aj rozsudok Nejvyššího správního soudu zo dňa 27. 3. 2018, spis. zn. 22 Cdo 155/2018.

2 PIPA, M. Právny výklad v súdnej aplikácii práva a sudcovské dotváranie práva. In: DÁVID, R. – SEHNÁLEK, D. – VALDHANS, J. (eds.). *Dny práva 2010 – 4. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 2942.

3 BARAK, A. *Sudca v demokracii*. Bratislava: Kalligram, 2016, s. 20.

prístup súdu. Ten je javom, ktorý sa vyskytuje na pôde národných ústavných súdov, a ako aj na pôde Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP). Cieľom textu je, rešpektujúc obmedzenosť rozsahu, v teoretickej rovine načrtnúť súčasné postavenie justície v rámci tripartity moci. V praktickej rovine text mapuje otázku nevyhnutnosti a možného dopadu voľby aktivistickejšieho prístupu súdu vo vybranom rozhodnutí ESLP vo veci Fedotova a ostatní proti Rusku.

1. Úloha justície v rámci tripartity štátnej moci

Štátna moc bez jasne vymedzených limitov smerom navonok, ale aj voči sebe samej, má vždy nekontrolovateľnú tendenciu rozpínať sa. Práve preto je jej horizontálna deľba považovaná za *conditio sine qua non* demokratického štátu. Vychádzajúc z myšlienok Alexandra Hamiltona je nutné uviesť, že medzi jednotlivými zložkami deľby moci nepanuje vzťah rovnocennosti. Výkonná moc rozdeľuje pocty a drží pomyselný meč spoločnosti. Zákonodarná má zase v rukách mešec a predpisovanie pravidiel, pričom tej súdnej nepri náleží ani sila, ani bohatstvo, ale „iba“ úsudok.⁴ Justícia sa tak podľa Hamiltona javí spomedzi všetkých zložiek ako tá na poslednom mieste.⁵ Jej povaha však neostala imúnnou voči spoločensko-štátnej evolúcii. Za ostatné roky sa v tejto súvislosti hovorí o náraste vplyvu súdov, a osobitne ústavného súdnictva.⁶

Kvalitatívne sa justícia odlišuje od ostatných zložiek tým, že zatiaľ čo legislatíva a exekutíva konajú logikou sily, súdna moc koná silou logiky.⁷ Racionálne uvažovanie, presvedčivosť a sila argumentácie, ako aj spravodlivé rozhodovanie sú v demokratickom a právnom štáte jej hybnou pákou. Šírka priestoru, v ktorom tieto svoje prerogatívy uplatňuje pritom nie je ohraničená len mechanickou interpretáciou práva, ale čoraz viac sa do predia dostáva dôraz na kreatívnu činnosť jeho nájdenia, či dokonca dotvorenia.

Historický predpoklad úplnosti práva vyjadreného vo všeobecných normách zákonodarcu sa preukázal ako nenaplniteľná utópia. Kvantita, živelnosť a dynamickosť spoločenských zmien spôsobuje, že zákonodarstvo nie je fakticky schopné reagovať legislatívnymi počínmi, keďže by to viedlo k hypertrofii právnych predpisov.⁸ Namiesto zákonodarnej eufórie tak nastáva stav, kedy sa v právnej úprave nachádzajú medzery. Predovšetkým z tohto dôvodu je súčasným trendom dotváranie práva súdom, resp. vyplňovanie medzier sudcovským právom.⁹

Súdne dotváranie práva nastupuje tam, kde výklad právnej normy prostredníctvom aplikácie jednotlivých výkladových metód nevedie k výsledku v podobe subsumpcného sylogizmu, pretože text právnej normy nereflektuje konkrétny skutkový stav. Jedná sa tak v právnych reáliách o prirodzenú nevyhnutnosť. Nemožno totiž spravodlivo a rozumne prezumovať, že zákonodarcu je spôsobilý kreovať právne normy obsahujúce odpoveď na každú mysliteľnú právnu otázku. Obdobne sa vyjadril Najvyšší súd v Nemecku konštatujúc, že „pre zákonodarcu je nespĺniteľnou úlohou každý všeobecný zákonný princíp vyjadriť vo vete s takou jasnosťou, aby bolo možné odvodiť z tejto vety jednoduchým úsudkom

⁴ HAMILTON, A. *Listy federalistů*, Olomouc: Univerzita Palackého, 1994, s. 414–415.

⁵ MONTESQUIEU, Ch. *Duch zákonov*, Bratislava: Tatran, 1989, s. 186.

⁶ KÁČER, M. – PROCHÁZKA, R. *Teória práva*, s. 49.

⁷ ŽUPANČIČ, B. *The Owl of Minerva: Essays on human rights*, Utrecht: Eleven International Publishing, 2008, s. 34–35.

⁸ FÁBRY, B. – KASINEC, R. – TURČAN, M. *Teória práva*, Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 264.

⁹ BARAK, A. *Sudca v demokracii*, s. 40.

*dôsledky pre všetky osobitne uspošobené, dotknutým princípom ovládané prípady. Ďalej, nie je úlohou zákonodarcu prijať zvláštnu normu pre každý utvárajúci sa životný vzťah. [...] Omnoho viac je to vecou jurisprudencie a predovšetkým povinnosťou [...] judikatúry.*¹⁰

V súlade so zákazom *denegatio justitiae* vyplývajúcej z materiálneho nazerania na právo, súd nemôže neprejednať vec s odkazom na skutočnosť, že dikcia právneho textu je nejasná, zložitá alebo nedávajúca odpoveď na konkrétny prípad.¹¹ Výnimkou znižujúcou množinu prípadov a sporov, ktoré je súd povinný rozhodnúť, predstavuje doktrína politickej otázky, ktorá sa zrodila na pôde amerického Najvyššieho súdu. Jej abstraktné kritéria nastienil Najvyšší súd v rozhodnutí *Baker v. Carr*, pričom pri naplnení aspoň niektorého z nich by súd mal vec odmietnuť pre nepreskúmateľnosť. Kritéria načrtnuté v rozhodnutí minimalizujú okruh vecí na báze princípu del'by moci a sudcovskej zdržanlivosti (*judicial self-restraint*).¹²

V ostatných prípadoch, kedy neexistuje explicitná odpoveď v právnom texte, a zároveň nemožno uvažovať o výnimke zo zásady zákazu odopretia spravodlivosti, sa súdu vytvára kreatívny priestor na dotváranie práva. V ňom hrajú kľúčový faktor právne princípy ako mechanizmus v rozmyšľaní sudcov. Povaha právnych princíпов sa vyznačuje vysokou abstrakciou ideovosti a vzťahovou väzbou na základné spoločenské hodnoty. To z nich robí vhodný nástroj pre pretlačenie subjektívnych preferencií v hodnotovo citlivých veciach. Navyše, v praxi je možné čoraz viac vidieť, že súdy a osobitne ústavné súdnictvo je posunuté do role politického aktéra. Predovšetkým sa tak deje v situáciách, keď sa zákonodarní zástupcovia, ktorí vyšli z výsledkov priamej politickej súťaže obracajú na Ústavný súd v rámci ich politicko-ideového boja. Justícia tak rozhoduje spory so silným politickým podtextom, pri ktorých je potrebné pracovať s právnymi princípmi s cieľom ochrany dlhodobých spoločensko-ústavných hodnôt, a nie prechodných nálad väčšiny ovplyvnených aktuálnym politickým počasím. Ústavné hodnoty, ktorých predĺženou rukou by mali byť právne princípy, by sa tak stali vyprázdnenými, ak by sa podriadili chvíľkovým vášňam časti spoločnosti. Súdy nie sú zastupiteľskými orgánmi, nie sú vytvorené k tomu, aby reflektovali demokratickú spoločnosť.¹³ Ich základnou kvalitou je oprostie sa od vonkajších vplyvov, a na to by mali pamätať.

2. Pojem justičný aktivizmus

Všeobsiahla diskusia o postavení justície v del'be moci a štátnej správe súdnictva nepatrí v európskom právnom priestore medzi tie nové. Ťažisko tohto diskurzu sa v posledných desaťročiach vyprofilovalo smerom k dvom kľúčovým témam. Prvou je otázka správy justície a druhou otázka ďalekosiahlych dopadov judikovania súdov, ktorých právne a politické dôsledky majú silnejší presah než pôvodné predstavy osvietených autorov tripartity štátnej moci.¹⁴ Meritórne sa táto časť textu bude venovať druhej otázke, teda

¹⁰ HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 156.

¹¹ Základ tejto maximy položil už francúzsky Code Civil, ktorý v čl. 4 hovorí: „Sudca, ktorý odmietne meritórne rozhodnúť vec kvôli tomu, že zákon mlčí, je nejasný alebo nedostatočný, bude trestne stíhaný za odmietnutie spravodlivosti.“

¹² Doktrína politickej otázky a kritériami, ktoré položil rozsudok *Baker v. Carr* sa v konkrétnostiach venujú iní autori, napr.: PROCHÁZKOVÁ, A. Ústavný súd ČR mezi právem a politikou. *Právník*. 2022, roč. 161, č. 11, s. 1086.

¹³ BARAK, A. The Role of a Supreme Court in a Democracy. *UC Law Journal*. 2002. Vol. 53, No. 5, s. 1206.

¹⁴ KÜHN, Z. Judicializace politiky aneb hrozí nám soudcovský stát? Část I. In: *jinepravo.blogspot.cz* [online]. 26. 11. 2006 [cit. 2024-02-05]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2006/11/judicializace-politiky-aneb-hroz-nm.html>.

judicializácii verejného života, hoci nemožno opomenúť, že obe otázky spolu majú neoddeliteľný súvis.

Pojem justičného aktivizmu sa za ostatné obdobie spofanizoval a nabral až nevidanej popularity najmä medzi ľuďmi pohybujúcimi sa vo verejnom priestore. Aj napriek tomu nejestvuje jednohlasne platná definícia obsahovej náplne tohto termínu. Právny slovník *Black's Law Dictionary* popisuje justičný aktivizmus ako filozofiu, ktorá motivuje sudcov k prijatiu rozhodnutí v prospech nových sociálnych a progresívnych politik odlučujúcich sa od tradičného rámca. Ako však poznamenal izraelský sudca Aharon Barak,¹⁵ bolo by chybné definovať aktivistického sudcu ako liberálneho, a toho zdržanlivého ako konzervatívneho. Pojmológia liberálneho a konzervatívneho je iba výrazom na hodnotenie výsledkov ich činnosti. Ku príkladu, Antonin Scalia, sudca Najvyššieho súdu v Spojených štátoch a jeden z najvýraznejších zástancov výkladu prizmatom originalizmu,¹⁶ bol konzervatívcom, a pritom bol súčasne považovaný za aktivistického. Naproti tomu Louis Brandeis, jeden z „troch mušketierov“ sudcov-liberálov, bol svojho času na Najvyššom súde propONENTOM sebaobmedzovania. Termíny „aktivizmus“ a „zdržanlivosť“ sú dve krajnosti kontinua úzko späté s konkrétnou spoločnosťou a právnou kultúrou, v ktorej pôsobia.¹⁷

Priekopník termínu justičný aktivizmus, historik Arthur Schlesinger Jr., rozdelil svojho času sudcov amerického Najvyššieho súdu na „justičných aktivistov“ a „majstrov zdržanlivosti“. Obe skupiny predstavovali názorové protipóly v otázke interpretácie a úlohy justície v demokracii. Skupina sudcov, ktorých Schlesinger pomenoval ako justičných aktivistov zastávala stanovisko, že Najvyšší súd Spojených štátov môže zohrávať aktívnu úlohu v presadzovaní obecného blaha. Konkrétne využitím súdu ako nástroju pre presadzovanie vlastného požadovaného sociálneho výsledku. Naopak, skupina zdržanlivých sudcov v tejto koncepcii vnímala súd ako inštrument umožňujúci ostatným zložkám moci dosiahnuť sociálny výsledok, ktorý si želá ľud.¹⁸

V československom právnom prostredí sa definičnému vymedzeniu justičného aktivizmu venoval Zdeněk Kühn, ktorý ho koncipuje ako dvojkoľajný pojem – *sensu stricto* a *sensu lato*. Aktivizmus *sensu stricto* reprezentuje „rozhodování soudů, které vykládají a spoluvytváří vysoce neurčité právní principy nebo normy, event. řeší normativní konflikty s ohledem na fikci bezrozpornosti právního systému, případně modifikují apriorní význam právních norem v případě rozporu tohoto významu s účelem právní normy v individuálním případě.“ Naproti tomu aktivizmus *largo sensu* koncipuje Kühn ako „rozhodování soudů v situacích, kdy jejich rozhodnutí (lhostejno, z jakých norem vychází, tedy ať z norem určitých nebo neurčitých) bude mít dalekosáhlý dopad na politiku“.¹⁹

Pre účely tohto textu bude za znak justičného aktivizmu považovaná akákoľvek príležitosť, kde súdy intervenujú do riadne schválenej a účinnej legislatívy s ďalekosiahlym dopadom na politiku.²⁰ Hoci bude v tomto článku referované na justičný aktivizmus ako

¹⁵ BARAK, A. *Sudca v demokracii*, s. 354.

¹⁶ Teória originalizmu, vyvierajúca z amerického ústavno-právneho diskurzu, je postavená na premise, že Ústavu treba interpretovať vo svetle jej pôvodného významu. Účelom je ochrana konštitutívnych hodnôt spoločnosti, ktoré v nej boli zakotvené pred ich zvetrávaním. Obdobne o originalizme píše aj iní autori napr. KÁČER, M. – PROCHÁZKA, R. *Teória práva*, s. 241.

¹⁷ *Ibidem*, s. 355.

¹⁸ KMIEC, D. The Origin and Current Meanings of “Judicial Activism”. *California Law Review*. 2004, č. 5, s. 1446–1447.

¹⁹ KÜHN, Z. *Judicializace politiky aneb hrozí nám soudcovský stát?*

²⁰ JONES, G. Proper Judicial Activism. *Regent university Law Review*. 2002, č. 14, s. 143.

celok, mnohí autori ho definujú skrz viacero čiastkových činností, ktoré sú však obsahovo a kvalitatívne problematické na vymedzenie. Ďalej preto možno v tejto súvislosti odkázať na už existujúce akademické články, ktoré sa dostatočne obsiahlo venujú vymedzeniu jednotlivých parciálnych aspektov.²¹ Univerzálne však možno pre správne detegovanie súdneho aktivizmu poznamenať, že sa jedná o vedomé správanie zamerané na dosiahnutie správnej vyváženej kolidujúcich spoločenských hodnôt zmenou v existujúcom práve alebo tvorbou nového práva. K dosiahnutiu tohto cieľa sa pritom sudca uchýľuje k rušeniu právnej politiky nastavenej inými zložkami v minulosti, či predchádzajúcimi sudcami.

Naopak, spomenutá sudcovská zdržanlivosť sa vyznačuje protichodným správaním. Na dosiahnutie správnej vyváženej medzi rozpornými hodnotami sudca volí cestu zachovania existujúceho práva pred tvorbou nového. Zdržanlivý sudca necielí k zrušeniu vytvorenej právnej politiky, a na rozdiel od aktivistického sa neuchýľuje k užitiu nových súdnych meradiel a prostriedkov (zrušovanie precedensov, odchýlenie sa od generálne prijímaných systémov výkladu).

3. Legitimita súdneho aktivizmu

Právo je regulátorom vzťahov spoločenstva ľudí, ktoré mu podlieha. Je postavené na konkrétnych reáliách života, ktoré sa vyznačujú premenlivosťou. Niekedy je zmena v záklone predchodcom zmeny v živote spoločnosti, a pôsobí ako akcelerátor jej nastolenia. V drvivej väčšine prípadov však zmena učená v zákone je reakciou na zmenu spoločenskej reality. Môže však nastať situácia, že k zmene v právnej norme nepríde a nastane stav, kedy je medzi právom a spoločnosťou diskrepancia – vznikne medzera medzi právom a faktickým životom. Premostenie tejto medzery je pritom esenciou poslania sudcu.²² V európskom konštitucionalizme je jednou z odpovedí na tento problém teória živej ústavy, ktorá poníma ústavu ako živý dokument, nie muzeálnu fosíliu. Význam všeobecných pojmov v nej podlieha zmenám odvíjajúcim sa od hodnôt a reálií jej podriadených subjektov.²³ Cieľom by malo byť interpretovať text perspektívou súčasnej spoločnosti so zreteľom na evolúciu, ktorou prešla, a nie pôvodný historický zámer autora. Z pohľadu judičiálnej praxe jednotlivých ústavných súdov a Európskeho súdu pre ľudské práva, možno konštatovať, že v západnom svete v súčasnosti dominuje tento reflektujúci prístup.²⁴ ESRP sa k potrebe evolutívneho výkladu, prihlásil napr. vo veci *Tyrer proti Spojenému kráľovstvu* týkajúcej sa čl. 3 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (Dohovor). Súd tu skúmal súladnosť trestu bičovania so zákazom neľudského alebo ponižujúceho trestania. V rozsudku deklaroval, že Dohovor je „živým inštrumentom“, a neľudské trestanie preto musí byť posudzované vo svetle aktuálnych podmienok. S ohľadom na fakt, že v členských štátoch Rady Európy bolo možné sledovať postupné upúšťanie od telesných trestov, ESRP vyhlásil bičovanie za trest predstavujúci porušenie zákazu neľudského alebo ponižujúceho trestania.²⁵

²¹ KMIEC, D. *The Origin and Current Meanings of "Judicial Activism"*, s. 1463–1476.

²² BARAK, A. *Sudca v demokracii*, s. 374.

²³ KÁČER, M. – PROCHÁZKA, R. *Teória práva*, s. 239.

²⁴ FÁBRY, B. – KASINEC, R. – TURČAN, M. *Teória práva*, s. 272.

²⁵ Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *Tyrer proti Spojenému kráľovstvu* zo dňa 15. 3. 1978, sp. zn. 5856/72, § 35.

Evolutívny výklad má svoje opodstatnenie najmä tam, kde je náročná novelizácia právneho textu, či nevyhnutná terminologická otvorenosť textu. Obsahový význam je kreatívne posúvaný sudcom, čo však vytvára priestor pre možnú projekciu jeho vnútorného subjektívneho hodnotového nastavenia do výkladu. Priestor, ktorý evolutívny prístup vytvára pre kreatívnu činnosť sudcu otvára dvere pre súdny aktivizmus. V rámci neho sa reprezentanti justície dostávajú do role zákonodarcov, čo narúša princíp demokratizmu a del'by moci, a preto aj je táto skutočnosť často pripomínaná kritikmi.²⁶

Ponímanie právneho textu ako živého dokumentu podliehajúceho významovej a dobovej zmene, by nemalo znamenať kvitovanie svojvoľne proponovaných preferencií subjektívne vlastných sudcovi. Interpretácia nemá byť „zrkadlová sieň, v ktorej sa vykladači vidia v rôznych pózach a tvaroch v závislosti od krivosti a uhla zrkadla, do ktorého hľadia“.²⁷ Nositelia súdnej moci by mali vždy mať na zreteli, že súdne rozhodnutie je rozhodnutím na základe práva, a nie subjektívneho názoru. Má byť verdiktom, nie osobným nariadením.²⁸ Sudcovské premostenie medzery medzi právom a spoločnosťou teda nemožno realizovať absolútne. Podlieha sérii inherentných obmedzení akými sú inštitucionálne rámce, neúplnosť informácií, deficit právnych nástrojov zaisťujúcich konzistenciu, či potreba uskutočňovania zmeny prostredníctvom stability.

Osobitne je potrebné vyzdvihnúť potrebu diferenciácie medzi zmenou právnej politiky vo veciach štandardu ľudských práv, a vo veciach s ekonomicko-hospodárskym základom. V prvom prípade nemožno poprieť erudíciu súdov v danej problematike, predovšetkým so zreteľom na skutočnosť, že sú orgánmi povolanými k ich ochrane. Čo sa však týka premostenia medzery v ekonomických otázkach, jedná sa o sféru obsahovo presahujúcu možnú expertízu sudcu, a teda aj sféru kde súdne nastavovanie právnej politiky vytvára riziko chybného rozhodnutia. V tejto súvislosti sa napr. často vedie diskusia o problematike nekalej súťaže a súdneho výkladu modelu pojmu priemerný spotrebiteľ, čo má priame dopady na podnikateľské prostredie a nesprávne nastavenie výkladu môže spôsobiť jeho destabilizáciu. So zreteľom na konštatované, by preto práve oblasť ekonomických reforiem a tržných mechanizmov mala byť tou, kde súdy pristupujú skôr sebaobmedzujúco.

Preklenie medzier medzi právom a spoločnosťou je tak v rozumnej miere možné len cestou čiastočného aktivizmu alebo čiastočnej zdržanlivosti. Nebyť sudcovského aktivizmu, tak celý systém strpne, a bez sudcovskej zdržanlivosti, sa stane frenetickým. Oblasti, kde je určitá miera formatívnosti politiky zo strany súdu v zásade potrebnou sú napr. verejná morálka, ochrana základných demokratických princípov, či ochrana ľudských práv so zameraním na evolutívnu teóriu výkladu z dôvodu zachovania relevancie medzinárodných ľudskoprávných dokumentov. Súdna moc a sudcovia nemajú sedieť v uzatvorenej veži zo slonoviny, nie sú obklopení vzduchoprázdnom, a je legitímne očakávať, že ich úlohou je reflektovať na potrebu premostenia medzery medzi právom a faktickým životom. V tomto slova zmysle možno hovoriť o súdnej moci, a špecificky o ústavnom súdnictve ako politickom aktérovi.

Zaujímavým príkladom v tejto oblasti je situácia, ktorá nastala v domácom právnom prostredí Slovenskej republiky v roku 2001. Vtedajšia vláda Mikuláša Dzurindu sa rozhodla novelizovať Ústavu, ktorá toho času obsahovala tzv. inštitút podnetu na ochranu

²⁶ KÁČER, M. – PROCHÁZKA, R. *Teória práva*, s. 272.

²⁷ FAY, B. *Současná filosofie sociálních věd: Multikulturní přístup*. Praha: Slon, 2002, s. 174.

²⁸ BARAK, A. *Sudca v demokracii*, s. 40.

základných práv a slobôd. Tento inštitút však nebol jednohlasne považovaný za kvalitný vnútroštátny prostriedok ochrany základných práv.²⁹ Novela Ústavy prišla s nahradením podnetu na ochranu inštitútom ústavnej sťažnosti, tak ako ju poznáme dnes. Problém nastal v legislatívne nešťastnom dotiahnutí prestriedania oboch ústavných inštitútov. Podnet bol zrušený k 1. 1. 2002, avšak ústavnú sťažnosť bolo možné podať až ku dňu 1. 7. 2002. Nastal tak stav, kedy Ústava Slovenskej republiky jednou rukou garantovala ľuďom základné práva a slobody a druhou im neponúkla po dobu 6 mesiacov žiadny prostriedok, ktorý by im tie garantované práva mal brániť. Východisko v tejto na prvý pohľad bezvýchodiskovej situácii našiel Ústavný súd v opretí sa o článok 1 Ústavy, teda ustanovení o právnom štáte. Nie je možné, aby v demokratickom a právnom štáte Ústavný súd ako jediné teleso, ktoré bdie nad ochranou základných práv jednotlivca, nekonal. A to bez ohľadu na to, či ústavodarca spôsobil v procese prijatia zmien obsahovú vadu, a tým okresal jeho kompetencie.³⁰ Výsledkom bolo, že Ústavný súd kompetenčné vákuum preklenul súdnym aktivizmom. Počas celého tohto obdobia rozhodoval *ultra vires* o podaniach osôb obracajúcich sa na neho vo veciach ochrany ich práv.³¹ Slovenský prípad tak možno uzavrieť zhodnotením, že hoci sa jednalo o celkom zreteľný príklad aktivizmu justície, nemožno ho vnímať inak než nevyhnutné riešenie dilemy, pred ktorou sa Ústavný súd ocitol. S ohľadom na uvedené, bude ďalej pre účely tohto textu za legitimačné kritérium justičného aktivizmu považovaná nevyhnutnosť potreby preklenutia právnych medzier, ktorých prítomnosť narušuje demokratické fungovanie a bazálne hodnoty vlastné spoločnosti.

Predostreté teoretické rámce výkladu a dotvárania práva nemožno ponechať len na úrovni abstraktného diskurzu. Ich význam nadobúda reálne kontúry až vo svetle konkrétnych rozhodnutí súdnych orgánov, kde sa na jednom poli stretávajú viaceré možnosti riešenia skrz rôzne interpretačné prístupy. V ďalšej časti bude preto pozornosť upriamená na analýzu vybraného kultúrno-etického prípadu z rozhodovacej činnosti súdneho orgánu Rady Európy. ESLP je medzinárodne súdne teleso, ktoré typicky rozhoduje prípady postavené na báze *hard cases*. Z tohto dôvodu je ideálnym objektom na preskum oprávnenosti súdnej intervencie do nastavenej štátnej politiky, pričom navyše obsah jeho rozhodnutí je častou argumentačnou barlou pre politikov v predvolebných debatách. ESLP je zároveň priliehavým orgánom na preskum vzhľadom k tomu, že sa jedná o externé justičné teleso pre všetky štáty Rady Európy, a preto jeho aktivistické počiny, ak sú nevhodne zasadené do spoločenského a právneho kontextu môžu pôsobiť kontraproduktívne.

4. Medzinárodný rozmer justičného aktivizmu

Ako bolo už vyššie naznačené, v posledných desaťročiach zohráva Európsky súd pre ľudské práva kľúčovú úlohu pri interpretácii základných práv v signatárskych štátoch Doho-

²⁹ NEDZBALOVÁ, L. *Vývoj ústavnej sťažnosti v Českej a Slovenskej republike*. 2012, s. 5.

³⁰ MAZÁK, Ján. Prilíšny aktivizmus Ústavného súdu? V roku 2002 sme boli razantnejší. In: *Denník N* [online]. 1. 3. 2024 [cit. 2025-10-02]. Dostupné z: <https://dennikn.sk/3859095/prilisny-aktivizmus-ustavneho-sudu-v-roku-2002-sme-boli-razantnejši/>.

³¹ Aplikáčna prax vyzerala tak, že sa normálne uskutočňovali konania o podnete aj v druhom polroku 2001. Napríklad vo veci III. ÚS 83/01-85, kde predkladateľ namietal porušenie práv podľa čl. 50 ods. 2 Ústavy a čl. 6 ods. 2 Dohovoru štátnymi orgánmi v súvislosti s trestnými stíhaniami vedenými proti nemu. Podnet bol prijatý na ďalšie konanie, pričom vo veci samej Ústavný súd konal na verejnom ústnom pojednávaní dňa 6. 12. 2001 (nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 83/01-85 z 24. januára 2002).

voru. Napriec členskými štátmi Rady Európy však panuje kultúrna, hodnotová a historická rozmanitosť v jednotlivých ústavnoprávnych otázkach, čo nevyhnutne vyžaduje začlenenie výkladového prístupu umožňujúceho reflektovať na osobitosť každého štátu. Uvedená požiadavka sa v judikatúre ESLP premieta do doktríny *margin of appreciation*, ktorá štátom priznáva určitý priestor na uváženie pokiaľ ide o záväzky vyplývajúce z Dohovoru. Ako poukázal i ESLP, mechanizmus ochrany zavedený Dohovorom je podriadený vnútroštátnym systémom ochrany ľudských práv.³² Štáty samy sú v prvom rade spôsobilé zhodnotiť vlastné vnútroštátne podmienky a osobitosti, a teda aj vyjadriť sa k obsahu svojich ľudsko-právnych záväzkov, ako aj k nevyhnutnosti ich obmedzenia. Zabezpečenie základných práv a slobôd ukotvených v Dohovore je preto ponechané predovšetkým zmluvným štátom, pričom úloha ESLP spočíva v dohlade a overení, či príslušné orgány konali v rámci svojich právomocí.³³ Koncept určitej miery voľnej úvahy umožňuje pri posudzovaní sťažnosti na porušenie základných práv a slobôd zohľadniť vnútroštátne špecifiká, najmä v oblastiach, kde absentuje európsky konsenzus alebo v otázkach výrazne podmienených osobitým kultúrnym a hodnotovým rámcom štátu. Manévrovací priestor štátov však nie je pri voľnej úvahe bezbrehý, jeho hranice je nutno vyvodit' v rámci jednotlivého prípadu s ohľadom na požiadavku nevyhnutnosti v demokratickej spoločnosti.

Jednou z oblastí, v ktorej panuje diverzita právnych úprav európskych štátov je i oblasť rodinného života jednotlivca, a osobitne otázka legislatívnej úpravy párov rovnakého pohlavia. Fragmentáciu, ale i dynamickosť postojov k tejto otázke bolo možné pozorovať aj na vývoji judikatúry ESLP, kde vo veci *Fedotova a ostatní proti Rusku* bolo možné zaznamenať razantný obrat v interpretačnom prístupe. Tento posun zároveň ukazuje, že pôsobenie ESLP presahuje rámec výlučne pasívnej ochrany existujúcich záväzkov. Naopak, Štrasburský súd sa profiluje aj ako aktívny vykladač Dohovoru, ktorý je živý nástroj. Prípád *Fedotova a ostatní proti Rusku* možno v tomto kontexte vnímať ako výraz aktivistického prístupu, ktorý nad to zarezonoval napriec spoločenským spektrom, pričom zaznamenal rôznorodú odozvu.

4.1 Prípád Fedotova

V júni 2010 prišla Európskemu súdu pre ľudské práva sťažnosť proti Ruskej federácii. Sťažovatelia, tri páry rovnakého pohlavia, namietali prítomnosť právneho vaku v zákonnej úprave v čoho dôsledku ich vzťah nebolo možné formálne zaregistrovať. Uvedené podľa sťažovateľov malo za následok skutočnosť, že boli zbavení akejkolvek právnej ochrany a čelili značným ťažkostiam v každodennom živote. V tejto súvislosti nutno podotknúť, že sťažnosť bola predložená len pár dní po rozhodnutí vo veci *Schalk a Kopf proti Rakúsku*,³⁴ v ktorom ESLP konštatoval, že štáty nemajú pozitívnu povinnosť legálne uznať páry rovnakého pohlavia. Štrasburský súd v danom prípade taktiež pripomenul mieru voľnej úvahy, ktorá patrí národnému zákonodarcovi v otázke, ako postavenie takýchto párov upraviť.

³² Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *Belgický lingvistický prípad* zo dňa 23. 7. 1968, sp. zn. 14/74/62, § 10.

³³ Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *Handyside proti Spojenému kráľovstvu* zo dňa 7. 12. 1976, sp. zn. 5493/72, § 47–49.

³⁴ Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *Schalk a Kopf proti Rakúsku* zo dňa 24. 6. 2010, sp. zn. 30141/04.

Rozhodnutie vo veci *Fedotova* bolo však vydané po vyše desiatich rokoch v januári 2023, a ESLP v ňom zaujal obrat vo svojom doterajšom výklade. Súd analyzoval prípad prizmatom pozitívnych záväzkov štátu podľa čl. 8 Dohovoru garantujúceho právo na rodinný život. V odôvodnení dal dôraz na fakt, že podstata prejednávanej otázky sa v priebehu času neustále vyvíja a stáva sa čoraz dôležitejšou.³⁵ Rovnako zdôraznil aj úlohu Dohovoru ako systému ochrany ľudských práv, ktorého cieľom nie je zaručiť práva, ktoré sú len teoretické, či iluzórne, ale naopak praktické a účinné. V tomto duchu ESLP musí brať ohľad na meniace sa podmienky v zmluvných štátoch a reagovať na každú vyvíjajúcu sa konvergenciu, pokiaľ ide o normy, ktoré sa majú dosiahnuť. Neschopnosť zachovať evolutívny prístup by podľa Súdu znamenala riziko, že sa stane prekážkou reformy alebo zlepšenia.

V jadre svojho odôvodnenia sa ESLP pre zvolenie evolutívneho prístupu oprel (§ 175) o tzv. *clear ongoing trend* – zjavne prebiehajúci trend v Európskych štátoch. Pod pojmom zjavne prebiehajúci trend v súvislosti s právnym uznaním párov rovnakého pohlavia štátom v dobe rozhodnutia ESLP rozumel necelé 2/3 štátov Rady Európy. Na základe identifikácie tohto trendu konštatoval, že miera voľnej úvahy zmluvných štátov je výrazne znížená, pokiaľ ide o poskytovanie možnosti zákonného uznania párom rovnakého pohlavia a ich ochranu.

Rozhodnutie vyvolalo prirodzene rozličné reakcie naprieč členskými štátmi.³⁶ Pre časť štátov, ktorá už nejakú formu právneho rámca pre homosexuálne páry mala, neprinieslo rozhodnutie vo veci *Fedotova* obsahovo nič nové. Pre zvyšok, a predovšetkým pre štát, ktorý bol účastníkom konania, ESLP priniesol na stôl úplne novú povinnosť vytvorením práva, ktoré pôvodne nebolo zakomponované do Dohovoru, a na ktorom sa teda predstavitelia signatárskych štátov pri prijímaní nedohodli. Pre zvolenie uvedeného postupu, pritom súdu postačoval signál zjavne prebiehajúceho trendu, a nie európskeho konsenzu, tak ako tomu bolo v predošlej aplikačnej praxi.³⁷ Európsky súd pre ľudské práva tak v predmetnom prípade aktivisticky intervenoval do právnych politík členských štátov, ktoré by mali spadať do pôsobnosti vnútroštátnych zákonodarných zborov. Urobil tak v mene a s úmyslom priniesť pozitívnu zmenu pre rodinný život párom rovnakého pohlavia.

4.2 Otázka súladnosti evolutívneho výkladu s demokraciou

V rozhodnutí boli prirodzene pripojené viaceré dissentujúce stanoviská. Najsilnejší čo do kvality a presvedčivosti argumentácie možno spomenúť dissent od sudcu Wojtyczeka. Poľský sudca v ňom obsahovo koherentne a s logickou konzistentnosťou zhrnul obavy zo zvoleného aktivistického prístupu, spôsobu uplatnenia metódy evolutívneho výkladu, a jeho možných dôsledkov. V prvom rade, je v súvislosti s rozhodnutím vo veci *Fedotovej* potrebné upozorniť na otázku rozsahu prepožičaného mandátu Európskemu súdu pre ľudské práva. Ako správne upozornil v dissente sudca Wojtyczek, v zmysle čl. 19 Dohovoru, bolo súdne teleso Rady Európy zriadené na zabezpečenie plnenia záväzkov *prijatých*

³⁵ Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *Fedotova proti Rusku* zo dňa 17. 1. 2024, sp. zn. 40792/10, § 156.

³⁶ Od pozitívnych ohlasov až po prípady ako napríklad Moldavsko, kde tamojšia pravoslávna cirkev, ku ktorej sa hlási značná väčšina obyvateľstva, reagovala na rozsudok výzvou vláde, aby nedovolila párom rovnakého pohlavia uzatvárať registrované partnerstvá, a aby odmietla takéto rozhodnutie rešpektovať. Vid' Necsutu, Madalin. News Moldovan Church Urges Govt to Reject LGBT Couples' Rights. In: Balkan Insight [online]. 31. 1. 2023 [cit. 2025-10-27]. Dostupné z: <https://balkaninsight.com/2023/01/31/moldovan-church-urges-govt-to-reject-lgbt-couples-rights/>.

³⁷ Obdobne sudca Lobov v dissente vo veci *Fedotova proti Rusku*, bod 14.

Vysokými zmluvnými stranami. Nadväzujúc na uvedené, tak možno povedať, že úlohou ESLP je zabezpečovať súdnu ochranu už existujúcim a zadefinovaným právam, ktoré má ESLP výkladom už len obsahovo konkretizovať v individuálne predostretom prípade. V tomto kontexte tak nutno dodať, že úlohou ESLP nemá byť poskytovanie ochrany vo forme normotvorby predtým nezadefinovaným a neurčitým právam, o ktorých Dohovor mlčí, a ku ktorým zmluvné strany nedali súhlas (pretože tie sú vskutku len teoretické a hypotetické). Ak ESLP v minulosti uvažoval o konštruovaní nového pozitívneho záväzku, pracoval s predpokladom európskeho konsenzu v rámci prijatej legislatívy v jednotlivých zákonodarných zboroch, ktoré boli nositeľom zmien.

Práve zhoda na európskej úrovni bola činiteľom pre úvahy o posunutí výkladu významu jednotlivých článkov. V prípade *Fedotova a ostatní proti Rusku* však ESLP zaujal opačnú myšlienkovú logiku pre zmenu interpretácie. Navyše za mimoriadne rozdielných vnútroštátno-spoločenských podmienok naprieč členskými štátmi. Štrasburský súd tak urobil v oblasti, kde nielenže existuje pluralita postojov ohľadne vízie vhodnej právnej úpravy, ale možno cítiť prehlbujúci konflikt v spoločnosti a rozdelenie, ktoré láme volebnými preferenciami. Súčasnú absenciu právnej úpravy pre páry rovnakého pohlavia pritom, ako bolo naznačené, na teritóriu Európy nemožno označiť za exces, ale stále prítomnú skutočnosť, o ktorej sa vo vybraných štátoch vedie dlhoročná verejná diskusia spojená s návrhmi na prinesenie zmeny.

Nemožno ani vylúčiť, že ak by dotknuté štáty v dobe prístúpenia k Dohovoru predvídali, že sa ratifikáciou zaviazajú k záväzkom, ktoré v budúcnosti podstúpia takúto významnú zmenu, bez ich zvolenia, možno by ani k samotnej ratifikácii nepristúpili. Legislatívna zmena v oblasti uznania a poskytnutia právneho rámcu homosexuálnym párom, pokiaľ nemá byť len prechodným obdobím, ale má naozaj priniesť trvácne zvýšenie kvality ich životov, by mala byť demokratickým deklarováním viery spoločnosti v rovnosť.³⁸ V rozhodnutí vo veci *Fedotova* zvolil ESLP opačný prístup, a to zobrať štátom možnosť prejsť vlastnou demokratickou cestou k zmene, hoc aj klukatou. Namiesto toho, v rozhodnutí aktivisticky nadiktoval to „správne“ riešenie situácie, ktoré majú štáty zobrať za svoje, a spomenutú pluralitu v členských štátoch potlačiť presadením jednotného prístupu. Voľba zdržanlivého prístupu v tejto veci by pritom nevytvorila neprekročiteľnú zábranu pre budúcu reformu. Naopak, mohla poslúžiť ako incentíva pre štáty, aby samy reflektovali na potreby obyvateľstva a vyvinuli aktívny prístup na prijatie legislatívneho opatrenia, ktoré bude najpriliehavšie vo vnútroštátnom kontexte.

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ako vyplýva aj z judikatúry, je východiskovo postavený na demokratickom politickom modeli.³⁹ Podoba evolutívneho prístupu a zvolených interpretačných paradigiem v rozhodnutí *Fedotova* ukladá členským štátom nové medzinárodné záväzky jednak nikdy neprijaté, a nad to ešte nie prostredníctvom demokratických postupov. V dôsledku čoho rozhodnutie narúša právny štát.⁴⁰

³⁸ Na podobnej myšlienke bolo podporené i asi jedno z najvýznamnejších amerických ľudsko-právnych rozhodnutí *Brown v. Board of Education of Topeka* (1954), ktoré prelomilo doktrínu „separate but equal“ vyplývajúcu z prípadu *Plessy v. Ferguson* (1896). Ako zdôraznil sudca A. Scalia: „Dokonca aj rozsudok *Brown v. Board*, akokoľvek významný krok sa mohol zdať, bol len rozvinutím dôsledkov hlbokej viery národa v rovnosť všetkých ľudí pred zákonom.“ (SCALIA, E. – EPSTEIN, R. *Scalia v. Epstein: Two Views of Judicial Activism*, Cato Institute, 1985, s. 8.)

³⁹ Napr. rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *Zjednotená komunistická strana Turecka a iní proti Turecku* zo dňa 30. 01. 1998, sp. zn. 19392/92, § 45.

⁴⁰ Obdobne dissent sudcu Wojtyczeka vo veci *Fedotova a ostatní proti Rusku*.

Z pragmatického hľadiska nemožno ani opomenúť, že zámer pozdvihnutia štandardu práv sexuálnych menšín nebol fakticky adresný a nestretol sa ani s dobrým načasovaním okolností, za akých sa k vyhláseniu dospelo. Rusko v čase vyhlásenia už nebolo súčasťou Rady Európy, a tlačový tajomník prezidenta Dmitrij Peskov avizoval, že implementácia rozsudku nebude v podmienkach ruského právneho poriadku realizovaná.⁴¹ Pre osoby žijúce v štáte, ktorému bolo rozhodnutie určené, predostretý prípad tak nepriniesol reálnu zmenu a skvalitnenie ich právneho postavenia. Pre zvyšok štátov Rady Európy, kde je rovnako absencia úpravy homosexuálnych vzťahov, zanechal otázku do budúcnosti v súvislosti s eventuálnou sťažnosťou na porušenie čl. 8 Dohovoru a závan neistoty ohľadom vôle štátu opísať „zjavný trend“ a vteliť ho do úspešne prijatého legislatívneho počínu.

ESLP sa tak dostáva do paradoxnej situácie – rozhodnutím, ktoré malo posilniť ochranu práv, fakticky oslabuje ich reálnu vnútroštátnu vymožitelnosť. Potvrdením tejto tézy sú aj spoločenské udalosti posledného obdobia v Slovenskej republike, ktorá sama patrí medzi štáty s absentujúcou legislatívnou úpravou pre páry rovnakého pohlavia. Novela Ústavy⁴² operuje so zachovaním suverenity vo veciach národnej identity tvorenej, medzi inými základnými kultúrno-etickými otázkami, ktoré sa týkajú súkromného a rodinného života, manželstva, či rodiny. Nemožno opomenúť, že jednou z motivácií ústavodarcu bol zjavne pocit ochrany vlastných národných kultúrnych reálií, pred „nanútením“ hodnotových rozhodnutí externými medzinárodnými aktérmi.⁴³ Rozhodnutie vo veci *Fedotova* pritom bolo od jeho prijatia používané v politických debatách ako jeden z argumentov pre zavedenie registrovaných partnerstiev. Táto skutočnosť poukazuje na širšie riziko aktivizmu u súdnych orgánov medzinárodného charakteru – voľba razantne aktivistického výkladového obratu v nesprávne načasovanom a vecne zasadenom prípade, je ľahkým impulzom pre vnútroštátne defenzívne reakcie.⁴⁴

4.3 Vnútroštátny aktivistický prístup súladný s demokratizmom

Naopak ako oveľa prijateľnejšia cesta v podobných hodnotových otázkach sa javí situácia, keď sa impulz pre zmenu rodí vo vnútroštátnom ústavnom prostredí. Za vhodný príklad v obdobnej právnej oblasti možno označiť napr. nález českého Ústavného súdu Pl. ÚS 7/15 zo dňa 14. 06. 2016 týkajúceho sa osvojenia detí osobami žijúcimi v registrovanom partnerstve. Ústavný súd v ňom poukázal na nelogickosť právnej úpravy, kedy zákonodarca pripúšťal v občianskom zákonníku stav, aby si dieťa výnimočne osvojila aj iná osoba (než manžel), pričom zákon o registrovanom partnerstve súčasne výslovne vylučoval, aby touto

⁴¹ Peskov zjavil, čo Konstitúcia RF ne povoľuje vyplniť riešenie ESPČ po odnopolym brakam. In: TACC.ru [online]. 13. 7. 2021 [cit. 2025-10-06]. Dostupné z: <https://tass.ru/obschestvo/11894725>.

⁴² Ústavný zákon z 26. septembra 2025, ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

⁴³ Dôvodová správa a doložka vybraných vplyvov k návrhu ústavného zákona, ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov sa predkladá na medzirezortné pripomienkové konanie.

⁴⁴ Obdobne o právach LGBT menšiny uvažujú i iní autori, ktorí analyzujú litigáciu menšinových práv pred ESLP. V tejto oblasti sa zvykne uvažovať o nutnosti, ale i limitoch vstupu justície do tzv. megapolitických otázok (*Judicialization of mega-politics*), vzhľadom k tomu, že by to mohlo viesť k oslabeniu jej legitimity. Vid' napr. FENWICK, H. Venturing into 'Mega-politics' at Strasbourg: The New Right to a Same-Sex Registered Partnership. In: P. CZECH, P. – HESCHL, L. – LUKAS, K. – NOWAK, M. – OBERLEITNER, G. (eds.). *European Yearbook on Human Rights 2024*, s. 278–316; alebo HELFER, L. – RYAN, C. LGBT Rights as Mega-Politics: Litigating Before the ECtHR. *Law and Contemporary Problems*. 2021, Vol. 84, No. 4, s. 59–93.

osobou bol niekto, kto žije v registrovanom partnerstve. Ústavný súd uviedol, že napadnuté ustanovenie nemôže obstáť, pokiaľ z určitého práva vylučuje skupinu osôb len preto, že sa rozhodli uzavrieť registrované partnerstvo ako právom aprobovaný právny inštitút. Takáto segregácia vyplývajúca z právnej úpravy ich stavia do role osôb „druhej kategórie“. V náleze súd taktiež poukázal na skutočnosť, že v odbornej obci panuje konsenzus „v uznaní homosexuality ako vrodenej nezmeniteľnej sexuálnej orientácie, ktorá vzniká v dôsledku plurality faktorov. Problematiku spoločenskej reflexie homosexuality je možno uzavrieť tvrdením, že v každom prípade je stavom dobrovolne nezvoleným a vôľou neovplyvniteľným, a ako taká by sa teda v občianskej spoločnosti nemala stávať zámienkou akejkoľvek diskriminácie“.⁴⁵

Predmetom daného nálezu bola ochrana základných práv menšiny, o ktorej postavení a právach v spoločnosti z pohľadu histórie, ale aj súčasnosti panuje v istom slova zmysle roztrieštenosť názorov. Možno teda hovoriť, že Ústavný súd sa v skutku zaoberal spoločensky citlivou vecou, o ktorej sa viedol celospoločenský diskurz, a v mnohých krajinách Európskej únie sa aj dodnes vedie. Napadnuté ustanovenie so zreteľom ku všetkým okolnostiam považoval Ústavný súd za protiústavné. Nález mal teda negatívne legislatívne účinky (ÚS ako „negatívny zákonodarca“), ktorými sa Ústavný súd vsadil do úlohy, ktorá prislúcha, ako vo svojom odlišnom stanovisku uvádza sudca Sládeček, predovšetkým demokraticky zvolenému zákonodarcovi, pričom nutno upriamiť pozornosť na neexistenciu základného práva na adopciu a skutočnosť, že právna úprava vzťahov párov rovnakého pohlavia je ponechaná vnútroštátnemu zákonodarstvu členských štátov Rady Európy.

Predmetný nález možno preto považovať za aktivistický počin, keďže v danom prípade sa Ústavný súd ocitol na pomyselnjej križovatke, kedy svojim rozhodnutím ovplyvnil hodnotové nastavenie právneho poriadku tradične patriace zákonodarstvu. V tejto súvislosti pritom Ústavný súd poznamenal, že platná právna úprava, ktorá bola predmetom konania prepožičiavala osobám žijúcim v registrovanom partnerstve stigma evokujúcu predstavu o ich menejcennosti založenej na odlišnosti od „normálneho“ zvyšku spojenej so skepsou voči ich schopnosti postarať sa o deti. Tento záver pritom, ako uviedol Ústavný súd, nenachádza podporu vo výsledkoch odborného skúmania a spoločenskej reflexie homosexuality. Dikcia napadnutého právneho ustanovenia sa v zásade snažila zabrániť normatívnou reguláciou, fakticky neregulovateľnému javu. Situácie, kedy je v Českej republike dieťa vychovávané osobami v registrovanom partnerstve totiž prirodzene existujú, a snahu zákonodarcu zabrániť tejto objektívnej realite v spoločnosti možno preto hodnotiť ako absurdnú.

Ak bola v predošlých častiach práce za legitimačné kritérium justičného aktivizmu označená nevyhnutnosť potreby preklenutia medzery medzi právom vytvoreným zákonodarcom a spoločenskými reáliami, pričom sa jedná o medzeru popierajúcu faktické hodnoty vlastné spoločnosti, tak možno aktivistický prístup Ústavného súdu v náleze označiť za legitímny. Pokračujúc v tejto myšlienkovvej línii ďalej, tak nutno konštatovať, že justičný aktivizmus nemožno bez ďalšieho vnímať ako nezdravú nadprácu smerujúcu k rozkladu delimitácie štátnej moci, naopak je potrebné vždy v konkrétnom prípade hodnotiť individuálne okolnosti determinujúce jeho oprávnené využitie. Ústavné súdy členských krajín Rady Európy sú povolanejšie k posudzovaniu vnútroštátnych podmienok vo

⁴⁵ Nález Ústavného soudu zo dňa 14. 06. 2016, sp. zn. PL. ÚS 07/15, bod 47.

veciach súkromného a rodinného života, a preto sú aj prirodzene povolanejšie k výkladovému obratu v obdobných prípadoch, pretože lepšie vedia posúdiť správne načasovanie takejto zmeny.⁴⁶

Záver

V prvej kapitole textu bola pozornosť upriamená na postavenie justície v koncepte del'by moci, pričom výsledkom zasadania všeobecného teoretického rámca bol záver o neplatnosti postavenia justície ako tej najslabšej zo zložiek. V tejto súvislosti sa dospelo ku konštatovaniu, že sudca nie je v štruktúre štátnej moci iba subsumpčným automatom, ale reálnym hráčom pri nastavovaní právnej politiky, a to prostredníctvom vytvoreného manévrovacieho priestoru v rámci celej problematiky interpretácie a dotvárania práva. Fenomén justičného aktivizmu je často zmieňovaným pojmom medzi laikmi ako aj odbornou obcou. Jeho prítomnosť neobišla ani právne prostredie Česka a Slovenska a z hľadiska európskych formátov judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva. Pod pojmom justičný aktivizmus bolo pre účely práce rozumené rozhodovanie súdu, ktoré má ďalekosiahle dopady na politiku, a ktoré tendenčne intervenuje do legislatívy. Zároveň sa v druhej časti textu dospelo ku konštatovaniu, že ani aktivizmus, ani zdržanlivý prístup nie sú samy o sebe nástrojom deštrukcie del'by moci. K určeniu ich legitímnosti je nevyhnutné sa pozeráť na okolnosti vedúce k voľbe konkrétneho prístupu, rovnako ako v prípade aktivizmu slovenského Ústavného súdu v roku 2001. Záverečná časť pojednávala o justičnom aktivizme v medzinárodnom a vnútroštátnom meradle. Na judikatúre ESLP bolo demonštrované, že absencia potrebných kritérií a vhodného načasovania aktivistického rozhodnutia môže viesť k zníženiu dôvery v súdnu moc, a aj k odporu voči hodnotám, ktoré súd presadzuje, čím sa paradoxne v dlhodobom horizonte môže oslabiť ochrana práv tých, ktorých sa súd usiloval aktivisticky chrániť. Ako priliehavšie, sa naopak javí využiť aktivistický prístup súdov na vnútroštátnej úrovni, keďže tie sú schopné lepšie odhadnúť celkový spoločensko-hodnotový stav spoločnosti.

⁴⁶ O potrebe zachovania tzv. ústavného *chronos* (času) a *kairos* (správnom momente) konštitucionalizmu písali už iní autori, napr. MARCINIÁK, B. Chronos and Kairos of Constitutionalism – The Polish case. In: *VerfBlog* [online]. 28. 6. 2016 [cit. 2025-10-06]. Dostupné z: <https://verfassungsblog.de/chronos-and-kairos-of-constitutionalism-the-polish-case/>.

Judicial Power on the Borderline between Law and Politics

Michaela Sečková (<https://orcid.org/0009-0003-5786-6710>)

Abstract: It is traditionally said that when law steps into the courtroom, politics must step out. Recent societal developments indicate a gradual strengthening of the judiciary's role within the framework of the separation of powers, particularly in light of the existence of judge-made law. In this context, one may speak of the judicialization of politics and public life or of judicial activism, which, in its extreme form, could pose a threat of juristocracy. Regarding judicial activism, a clear fragmentation of attitudes toward this phenomenon can be observed, both in the domestic context and on a global scale. This paper examines judicial activism as a phenomenon manifesting itself in judicial decision-making. Particular attention is devoted to interpretative methods that may serve as potential instruments of judicial activism. In light of the foregoing, the central focus of this inquiry is the concept of judicial activism, its definition, possible forms, justification, as well as its potential pitfalls in broader societal and constitutional contexts. In conclusion, the text highlights the need to distinguish between activism that bridges gaps reflecting societal values and activism that exceeds them, thereby undermining the court's authority and the democratic legitimacy of its decisions.

Keywords: judiciary, judicial activism, judicial restraint, evolutionary interpretation, *Fedotova v. Russia*